

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ ДО ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ

Анотація. У фрагменті розглянуто сучасний стан розвитку ринку екосистемних послуг в Україні та проблеми його правового й інституційного забезпечення. Визначено, що чинний механізм природокористування має галузевий характер і потребує адаптації до європейських стандартів. Проаналізовано роль децентралізації та екосистемних платежів у формуванні ефективної системи управління природними ресурсами. Обґрунтовано необхідність удосконалення правового поля для розвитку місцевих ініціатив і залучення додаткових фінансових ресурсів. Встановлено, що інтеграція ринку екосистемних послуг сприятиме підвищенню ефективності природоохоронної діяльності та сталому розвитку територій. Особливу увагу приділено ролі місцевих громад у реалізації екологічної політики. Зроблено висновок про важливість гармонізації української системи природокористування із загальноєвропейським простором.

Ключові слова: екосистемні послуги, економічний механізм природокористування, екосистемні платежі, децентралізація управління природними ресурсами, сталий розвиток територій.

Станом на 2026-й рік ринок екосистемних послуг в Україні перебуває на початковому етапі свого розвитку. У правовому полі української держави положення про екосистемні послуги традиційно розвивалися у відповідності з галузевими уявленнями про природокористування. Тобто, існуючий організаційно-правовий механізм спрямований на те, аби врегулювати відносини природокористування у кожній конкретній сфері. Поміж тим, екосистемні послуги – це комплексне поняття. У найбільш широкому розумінні вони ототожують користь, яку надають природні ресурси суспільству.

На рівні конкретних громад та територій це означає, що кожний елемент оточуючого середовища, яким користується громада, регулюється окремими положеннями. Можна констатувати, що економічний механізм природокористування в Україні лише починає наближатися до ринкових аналогів, які функціонують у високорозвинених, в першу чергу – у країнах ЄС. Однак запозичення перевірених світовою практикою інструментів і методів регулювання господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу наштовхується на невідповідність інституціонального підґрунтя (відсутність необхідного набору формальних і неформальних інститутів), що призводить до посилення інституціональних розривів між інтересами держави як виразника потреб власника природних ресурсів (українського народу) та інтересами корпоративного сектора, який охоплює найбільших природо користувачів.

Подальші процеси європейської інтеграції, через які проходить українська держава, вимагають вдосконалення правового поля, у тому числі інструментів

правового регулювання, за допомогою яких здійснюється регулювання ринку екосистемних послуг. На рівні громад та окремих територій створення такого ринку дозволить акумулювати додаткові кошти, а також розвивати нові напрямки природокористування. Диверсифікація методів та інструментів економічного механізму природокористування на регіональному та місцевому рівнях має відштовхуватися від екологічної обстановки, пріоритетів здійснення природоохоронної діяльності та господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу. Необхідно також враховувати той факт, що посилення деструктивних процесів у системі суспільного відтворення певною мірою зумовлено саме недосконалістю існуючого економічного механізму природокористування.

У перспективі сфера природокористування в Україні не зможе існувати відокремлено від загальноєвропейського ринку. Це пов'язано не лише с вадами у інституційній взаємодії. Зазначена проблема більш ширша. Відсутність єдиного правового поля стримує розвиток тих напрямків економічної діяльності, які безпосередньо пов'язані із природокористуванням. Інтеграція механізму інституціоналізації екосистемних платежів в першу чергу спрямована на синхронізацію з процесами децентралізації на місцевому рівні та на інтеграцію у європейський простір на загальнодержавному. У тому числі в системі управління використанням природних ресурсів та охороною навколишнього природного середовища. Тривалий період екологічні та природно-ресурсні проблеми на місцевому рівні розглядалися як другорядні, а також у зв'язку з відсутністю надійних джерел фінансового забезпечення процесів природоохоронної та природо-експлуатаційної діяльності основна відповідальність покладалася на державний рівень. Органи місцевої влади зіткнулися з багаторічними проблемами, пов'язаними з нерозвиненістю інституційного простору, оскільки основні забруднювачі довкілля проявлялися саме на місцевому рівні. Тобто, на рівні загальнодержавного управління концентрувалися можливості та ресурси, натомість на місцевому рівні – ризики та проблеми. Інтеграція механізму інституціоналізації екосистемних платежів передбачає досягнення рівноваги між рівнями та компромісу між інтересами представників цих рівнів.

Практичний вимір проблематики інтеграції українського ринку екосистемних послуг полягає у можливості додаткової комерціалізації ресурсів місцевих громад. Розвиток правової бази з надання екосистемних послуг дозволяє розширити можливості для приватної ініціативи. При тому, що на державному рівні проголошено орієнтацію на сталий розвиток в якості основоположної стратегії, держава не відмовляється від природокористування. У тому числі немає планів щодо зменшення надходжень від використання природних ресурсів. Водночас зростання обсягів фінансування регіональних та місцевих бюджетів щодо природокористування та політики збереження і охорони довкілля може бути досягнутим за умови, коли більша частина рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів та екологічного податку буде концентруватися у спеціальних фондах, створених у структурі регіональних та місцевих бюджетів. Надходження вказаних видів платежів до спеціальних фондів гарантуватиме їх цільове використання, а саме на потреби здійснення природоохоронної діяльності, складовою частиною котрої виступає виробничо-технічна база.